

Молитва Ефремова: Аналіз тексту і перекладів

о. Петро Качур

Для властивого розуміння молитви «Господи і владико життя мого», традиційно приписуваної св. Ефремові (†373 р.) (Ефраїм, «Афрем» по-сирійськи), треба мати на увазі її монастирське походження і призначення. Спочатку ця молитва була в чернечих уставах і щойно згодом увійшла в загальний церковний ужиток. (До цього питання вернемо згодом.)

Щодо авторства молитви, слід зазначити, що по-грецьки св. Ефрем не писав. Усі його грецькі писання – то переклади, перерібки і різні додані матеріяли. Є там більш як тридцять різних молитов, між ними наша т. зв. Ефремова: найкоротша і відмінна своїм складом від інших.¹ Не перекладена вона з сирійської мови.² Вийшла від невідомого автора з трохи пізнішого часу. Чому ж тоді приписано молитву йому?

Сучасні патрологи й історики говорять про св. Ефрема як богослова, біблійного екзегета, творця духовних пісень, аскета. Але в очах візантійських іконописців св. Ефрем – монах.³ Крім того, минейна служба св. Ефремові (28 січня) хвалить його «пустельницький подвиг».

---

¹ *Le Dictionnaire de spiritualité* (DS) – vol. 4 (Paris 1960), 800–808, зокрема 807–808 про грецькі молитви (D. Hammerdinger-Iliadou).

² Ephrem Lash, “The Greek Writings Attributed to Saint Ephrem the Syrian” у збірнику John Behr, Andrew Louth, Dimitri E. Conomos, eds. *Abba: The Tradition of Orthodoxy in the West – Festschrift in Honor of Bishop Kallistos of Diokleia* (Crestwood, NY: St. Vladimir’s Seminary Press, 2003), 82.

³ *The Oxford Dictionary of Byzantium* – vol. 1, pp. 708–709.

Збереглися маловірогідні вістки про те, що св. Ефрем пробував у Єгипті між монахами. Монахом він не був, але уклав багато повчань монахам. У томах, що видав Йосиф Ассемані, ті повчання зветься *λόγοι παρανετικής* (повчальні слова). Їх кількість зростала в монастирських збірниках, що були відомі в різних країнах у греків і слов'ян. У церковнослов'янському перекладі прийнято назву «паренеси» (*παρανεσεις*). Рукописи тих паренес були також у монастирях України.⁴

У покайній молитві невідомого автора «Господи і владико життя мого» відбилосся монастирське життя. І ті, що автора молитви шукали між монахами, добре бачили її монастирський характер і високо оцінили, прикладаючи до неї ім'я св. Ефрема, учителя монашого життя.

Молитву «Господи і владико життя мого» можна знайти у третьому томі Ассеманієвого видання.⁵ Там текст той самий, що у друкованих грецьких богослужбових виданнях. У давніших рукописах, певно, були деякі текстові відміни (див. нижче).

П'ять складових частин Молитви

Молитва має п'ять складових частин. Між початковим зверненням до Господа Бога і славословним закінченням є три прохання: за охорону від лихих духів, за дар добрих духів і за ласку бачити свої гріхи і не судити брата.

По-українському грецьку молитву можна передати так:

1. *Господи і владико життя мого,*
2. *не дай мені духа неробства, влізливости, бажання старшувати і пусте говорити (або: не дай, щоб узявся в мене дух дармувати, втручатися не в свої справи, хапатися верховодити і пусте говорити),*

⁴ Недавно видано староболгарський переклад у п'ятьох томах: G. Bojkovsky und R. Aitzemüller, *Paraenesis: Die altbulgarische Übersetzung von Werken Ephraims des Syrers* (Freiburg 1984–1990).

⁵ J.O. Assemani, ed., *Sancti patris nostri Ephraem Syri opera omnia* – Vol. 3 (Romae 1746), 523.

3. *а духа чистоти, покори, витривалости і любови даруй мені, своєму рабові.*
4. *Так, Господи царю, дай мені ласку бачити свої гріхи і не судити свого брата.*
5. *Бо Ти благословен навіки. Амінь.*

Є інші переклади, досить розмаїті, і про них буде мова. Приймаючи покищо наведений переклад, можемо сказати, що в молитві Ефремовій відбився монастирський життєвий досвід про загрозу і шкоду від лихих духів. Знає це чернеча братія і молиться, щоб Господь дарував їм духи добрі та охороняв від лихих. Бо в кого візьмуться ті лихі духи і стануть його водити, один за одним, усі чотири, той чинить заколот у монастирі. Такого вже не береться його робота; йому цікаво, що роблять інші. Влізливий причепа ще й хапається верховодити, і в монастирі – замість роботи пуста балаканина.

Грецький текст

Церковнослов'янський переклад молитви свідчить про два грецькі текстові варіанти. І ці два варіанти додаю в дужках до тексту тріоди чи часослова:

Κύριε καὶ Δέσποτα τῆς ζωῆς μου, πνεῦμα ἀργίας, περιεργίας, φιλαρχίας (φιλαργυρίας) καὶ ἀργολογίας μή μοι δῶς,

πνεῦμα δὲ σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης χαρισαί μοι τῷ σῶ δούλῳ.

Ναί, Κύριε Βασιλεῦ, δώρησαί μοι τοῦ ὁρᾶν τὰ ἐμὰ πταίσματα, καὶ μὴ κατακρίνειν τὸν ἀδελφόν μου, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας (τῶν αἰώνων. Ἀμήν).

Подивімся на перший варіант. Замість слова *φιλαρχία* в декотрих рукописах з'явився був варіант *φιλαργυρία*. На нього вказує слово «сребролюбие» в церковнослов'янському перекладі, як зараз побачимо в наступному розділі.